
*Тетяна
Гардашук*

ЕКОЛОГІЧНА ПАРАДИГМА ЦИВІЛІЗАЦІЙНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

Одним із наслідків попереднього цивілізаційного розвитку людства є екологічні кризи сучасності, які набули глобального масштабу та виявляють себе також на локальному та регіональному рівнях, спричиняючи численні людські жертви, величезні економічні збитки, втрати в царині культури, а також становлять безпосередню загрозу існуванню людства загалом, підважуючи подальший поступ суспільства. Екологічна, соціально-економічна та гуманітарна кризи, які безпосередньо взаємопов'язані, спонукають до роздумів щодо тенденцій природної еволюції, подальшої долі розвитку людства, існування цивілізації та критеріїв її прогресу. Зрештою, ці питання можна узагальнити в одне: чи здатна людина вжити вагомих заходів заради збереження життя на Землі та власного буття і забезпечити подальший цивілізаційний поступ?

Актуалізацію екологічної проблематики та пов'язаних з нею процесів інтелектуального та суспільно-політичного життя називають «екологічною революцією», визначаючи її як економічну та соціальну трансформацію, яку за своєю значущістю можна порівняти з аграрною та індустріальною революціями попередніх епох [Браун, 2000]. Але, на відміну від попередніх революцій, що сприяли стрімкому зростанню людності на Землі та затвердженню влади людини над природою, екологічна революція передбачає стабілізацію народонаселення та відновлення балансу між людством і природою. Сучасний поступ має ґрунтуватися на значному скороченні

© Т. ГАРДАШУК,
2018

використання невідновлюваних джерел енергії на користь відновлюваних. Екологічна революція, щоб бути успішною, передбачає суттєве скорочення використання невідновлюваних джерел енергії, а згодом і повну відмову від них на користь відновлюваних, перехід на принципово нові технології й такі глобальні економічні моделі, які б не призводили до необоротних змін у природних системах життєзабезпечення і стали засадовими для нової екологічної парадигми.

У контексті нової екологічної парадигми не менш важливого світоглядного значення, ніж концепція «меж зростання» (*«limits to growth»*), що була сформульована у першій доповіді Римського клубу (1972), набуває поняття «меж життя» (*«limits of life»*), запропоноване Дж. Лавлоком для обґрунтування концепції Геї як цілісного організму Матері-Землі, оскільки не лише економічне зростання глобальної економіки має межі, зумовлені параметрами біосфери, а й життя має свої межі, визначені умовами існування [Lovelock, 2000]. Людина споживацьким, утилітарним ставленням до природи та виснажливим природокористуванням стрімко звужує «межі життя», що може мати фатальні згубні наслідки як для людини, так і для планети загалом.

Підґрунтям для подолання наслідків негативного цивілізаційного розвитку може бути нова екологічна парадигма, що постає не тільки (і не стільки) як науковий конструкт, що дає змогу описувати та пояснювати «нову соціальну реальність», тобто реальність екологічних криз, згубних наслідків науково-технічного прогресу й стрімкого економічного зростання, а й як концепт, що акумулює цінності, пов'язані зі ставленням до природи, довкілля та якості життя людини, інтегруючи їх у певну цілісну систему. Ця система приписує відповідні зразки поведінки для політичної еліти та широких верств населення задля збереження природи та права людини на чисте, безпечне довкілля.

Збалансована глобалізація як екологічна парадигма XXI сторіччя

На межі XX—XXI сторіч людство вступило у добу глобалізації, яка є складним, багатовимірним, багатовекторним та суперечливим феноменом і водночас реальністю сьогодення та закономірним результатом попереднього історичного розвитку людства. Глобалізація стрімко набуває тривожних ознак, змушуючи сучасників глибше замислюватися про долю майбутнього. Не можуть не впадати в око і залишати байдужим негативні екологічні наслідки, культурна уніфікація та експансія різноманітних субкультур, поширення й домінування споживацьких стереотипів життя (консюмеризм), зростання економічної, а відтак — і політичної взаємозалежності держав і націй, загострення регіональних, національних і корпоративних суперечностей щодо використання глобальних природних ресурсів і глобального простору, а також визначення міри відповідальності різних суб'єктів міжнародної спільноти за негативні наслідки глобалізації.